
CENTRO EUROPEO DI STUDI TRACI

Anul XVII. Nr. 162

Mai 1988

Noi Tracii

00187 - Roma, Foro Traiano 1/A

Tel. (06) 679.77.85

MIHAI EMINESCU ȘI ISTORIA LIMBII ROMÂNE (I)

Un subiect asupra căruia vom reveni. Deocamdată, vom pune la dispoziția cititorilor noștri textele, anume câteva însemnări ale celui mai fiu dintre fiii neamului românesc, însemnări pe marginea teoriilor lingvistice în circulație cu un secol în urmă, teorii care, mai mult sau mai puțin, priveau istoria limbii române, problema și taina nașterii acesteia.

Despre «dacismul» din poezia lui Eminescu s-au scris deja multe. Cei ce practică aflarea în treabă ca metodă de lucru științific, din care să rezulte, cu dobândă, și autoritatea cuvenită, ar avea motive să vorbească de «tracomania» marelui poet. Dar nu le dă mâna, când e vorba de Eminescu. Din fericire pentru toată lumea, și pentru ei în primul rând... Deși nu se știe, până la urmă... Timpul nu-i definitiv pierdut.

Cititorii noștri, în cele ce urmează, vor întâlni extrase din lucrările unor lingviști care i-au trezit interesul lui Eminescu, precum și comentariile acestuia. Textele pe care le reproducem s-au aflat risipite prin manuscrisele poetului, vestitele sale caiete, a căror publicare integrală constituie pentru cultura noastră un imperativ indiscutabil între voitorii ei de bine. Constantin Noica s-a aflat în fruntea lor în campania dusă, cu câțiva ani în urmă, pentru publicarea acestor caiete. Calitatea însemnărilor lingvistice ce ne-a lăsat Mihai Eminescu se adaugă, ca argument, celor evidențiate de mitropolitul de la Păltiniș.

Selecția noastră a cules din roadele excelentului Fragmentarium publicat în 1981 de Magdalena D. Vatamaniuc.

I. COJA

Limba românească e la sine acasă o împărăteasă bogată căreia multe popoare i-au plătit dare în metal aur pe când ea pare a nu fi dat nimănui nimic. Dar metalul aur ea l-a tipărit în tipariul ei propriu și e azi al ei pentru că tot poartă efigia ei neschimbată, neschimbabilă chiar. A o desbrăca de averile pe care economică și chibzuită le-a adunat în mii de ani, însemnează a o face din împărăteasă cerșitoare.

Nu noi suntem stăpânii limbei, ci limba e stăpâna noastră. Precum într-un sanctuar reconstituim piatră cu piatră tot ce-a fost înainte - nu după fantezia sau inspirația noastră momentană - ci după ideea în genere și în amănunte - care-a predominat la zidirea sanctuarului - astfel trebuie să ne purtăm cu limba noastră românească. Nu orice inspirație întâmplătoare e un cuvânt de-a ne atinge de această gingașă și frumoasă zidire, în care poate că unele cuvinte aparțin unei arhitecturi vechi dar în ideea ei generală, este însăși floarea sufletului etnic al românimii.

Această parte netraductibilă a unei limbi formează adevărata ei zestre de la moși-strămoși, pe când partea traductibilă este comună gândirii omeștei în genere. Precum într-un stat ne bucurăm toți de oarecari bunuri, care sunt a tuturor și a nimănui, ulițe, grădini, piețe, tot astfel și în republica limbilor sunt drumuri bătute care sunt a tuturor -adevărata avere proprie o are însă cineva acasă la sine; iar acasă la dânsa limba românească este o bună gospodină și are multe de toate.

Toate limbile câte se vorbesc păstrează o seamă de însușiri filologice care nefiind nici de origine *greacă*, nici *romană*, nici *slavă* nu pot să fi ieșit din senin ci trebuie să fi fost proprie unui popor care a dispărut acum, trebuie să corespundă c-o realitate etnică care a existat în trecut, c-un corelat etnic. Numai în *limba albaneză* ele par a fi cu totul originare, și fiindcă această limbă este totodată cea mai veche din peninsulă, putem trage concluziunea îndreptățită, că acele proprietăți indicate mai sus s-au născut fără îndoială dintr-un element înrudit cu limba albaneză. Așadar dintr-o limbă străstrăveche, dispărută azi, din limba *traco-ilirică*. Așadar limba traco-ilirică este temelia și substratul, peste cari s-au superpus deosebite pături lingvistice, dar aceste din urmă, cu toată suprapunerea, sunt în chiar esența lor modificate prin acel substrat.

Dar cari sunt acele proprietăți cari dovedesc un substrat *etnic* și lingvistic comun?

1) Formațiunea caracteristică a viitorului cu un *verbum volendi* (vouloir, vollen) comună limbilor albaneză, română, neogreacă, bulgară și sârbă.

2) Lipsa și circumscrierea *infinitivului* în limbele albaneză, bulgară, neogreacă, ba uneori în cea română și cea sârbă chiar.

3) Însemnarea genitivului și a dativului cu aceeași formă (în limbile albaneză, română și bulgară).

4) Așezarea articolului *după nume*, unde ține locul terminațiilor

declinațiilor.

articolul albanez definit: masc. i, fem. e,

articolul albanez nedefinit e

articolul român: masc. l, le; fem. a, oa

articolul bulgar: тт, ta, to

5) Frecvența sunetelor: *ă* și *î* în limba albaneză și română și în dialectele Bulgarilor *apuseni*.

6) Schimbarea deasă a lui *l* în *r* în limba albaneză, română, neogreacă -mai rar în cea bulgară.

Pe lângă aceste mai sunt o sumă de fenomene analoage în sintaxa acestor limbi.

Dar și mai multe puncte de atingere sunt între limba albaneză și cea română. Astfel este fecunditatea în diftongi (Doppelante), apoi în tensiunea vocalelor din *e* în *ea* (tem, teamă); din *o* în *oa* (om, oameni); (au); (în limba albaneză *ua au*) - nazalizarea vocalei de la-nceput; eliminarea lui *l* înaintea lui *i* *consonans* (*fii* în loc de *fili*, *găină* în loc de *galina*, *cai* în loc de *cali*, *văi* în loc de *văli*, *moiu* în loc de *moliu*); schimbarea lui *n* în *r* (*senin* în loc de *serin*).

(V. Miklosich, *Slavischen Elemente im Rumunischen*)

Avem așadar la Români:

Substrat traco-iliric, pătura imediat superpusă: latina la bulgari;

Substrat: traco-iliric: pătura superpusă: paleoslava a doua pătură finotartară

La Grecii din Morea:

Substrat traco-iliric: pătura superpusă: elina, paleoslava, albaneza, româna.

La Sârbi, Muntenegreni, Dalmațieni, Bosniaci, Croați:

Substrat traco-iliric: pătura superpusă limba letritică a Hrovaților (aduși în Imperiul bizantin în timpul Avarilor).

La Albanezi:

substrat traco-iliric; pătura traco-ilirică.

Cum Albanezii și Românii sunt unul și același popor, unii nu au păstrat limba tracă, iar cei din urmă și-au apropiat dialectul latin vulgar, nu mai e azi nici o îndoială.

Românii au răsărit dintre /ilizibil/ ca insule... din mare

Substratul primar *fonologic*

Substratul secundar bisericesc o limbă mai nouă

Substratul terțiar malorosian-polon

Substratul cuaternar rusesc administrativ juridic.

Pe covertele acestei insule au rămas într-adevăr lacuri de apă de mare, care însă prin afluenții isovoarelor de apă dulce s-au schimbat cu mult: pozitiv este însă că insula toată era odinioară sub *mare*.

Altfel *Neue Freie Presse* se înșeală când admite un antagonism real

între Slavii de sud și Români. Avem cu toții sânge *tracic* în vinele noastre.

T
— Români
r

T
— Bulgari, Sârbi
s

T
— Albanezi
t

Un substrat comun *etnic și lingvistic*.
Un radical comun drept bază.

Limba română de aceea s-a depărtat și s-a înstrăinat așa de latină pentru că așa de lungă vreme nu a fost scrisă. Consistența unei limbe începe cu scrierea ei. Elementele primite în această scriere nouă fiind chiare, devin consistente și rămân în limbă, dacă nu contrazic cu direcțiunea spirituală a popoului. Ele nu trebuie să coincidă cu natura limbii, ci numai să nu o contrazică.

Dacă Românii ar da o mai mare atenție dialectelor limbii italice (cu deosebire celui calabrez) și limbii latine postclasice, și din evul mediu, rezultatele pentru etimologismul nostru ar fi mult mai mari, căci am regăsi (asemănări) prin sintaxa noastră mult mai analitică, ba și prin scrisoarea fonetică a pluralelor.

Deosebirea între limba noastră și celelalte limbi este deosebirea între *calcul cu decimale* și calculul cu *fracțiuni comune*. E o enormă înlesnire, a calcula cu cifre cari stau în raport direct de zece spre potențe ale lui zece și rădăcini ale lui zece adică a gândi cu o limbă analitică și e o enormă îngreunare de a crea prin prefixe și sufixe o sumă de *noțiuni* funcționare de-o întrebare nedeterminată, de un sens echivoc, de o valoare îndoielnică.

Cum să ne explicăm atunci unitatea de limbă a poporului nostru, de vom premita cum că el a fost adus din diferite colțuri ale lumii romane? Abaterile de la unitatea limbii noastre se găsesc numai pe locuri pe unde se pot dovedi urmele altor elemente cvasi străine (Șcheii de lângă Brașov, și cei de lângă Sibiu).

GEOGRAFIE ȘI GEOGRAFI LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA

de S. MEHEDIŢI

Continuare din numărul precedent

5. O altă concluzie a cursului a fost respingerea întrebuirii abuzive a calificativului *nomad*. - Noţiunea aceasta, nefiind lămurită destul nici pentru geografi, cu atâta mai uşor putea induce în eroare pe istorici şi pe filologi. De aceea, determinând cartografic zonele de nomadism şi caracterele lor (*renul* în tundră, *cămila*, *calul* şi *oaia* în stepele ponto-caspice până în Mongolia, şi *dromaderul* în pustele tropicale dintre Arabia şi Maroc) a urmat de la sine, ca un corolar, că nici Dacia, nici restul Europei n-au cunoscut nomadismul, ci numai păstoria de mare amplitudine, ce se numeşte *transhumanţa* - un fenomen *asociat* cu *viaţa agricolă*, având o dezvoltare mai mare sau mai mică, după distanţa dintre culmea ori plaiurile muntelui şi regiunea păşunilor de la poale.

6. Tot în legătură cu această problemă, s-a formulat, după cât ştim pentru întâia oară, legea de *ireversibilitate* a fazelor civilizaţiei, care suna astfel: *niciodată şi nicăieri o masă etnică ajunsă pe o treaptă superioară a tehnicii materiale (civilizaţie) nu se mai întoarce la fazele inferioare*. - Nu cunoaştem nici un exemplu, în care să se vadă că un neam ajuns pe treapta agriculturii cu plugul sau a păstoriei asociată cu lucrarea câmpului să se fi întors iarăşi la faza de vânătoare ori la starea de nomadism - care nici nu e o fază generală a civilizaţiei, ci un *fenomen local*, o excepţie legată de câteva regiuni de păşunat din ale Lumii-Vechi (cu totul necunoscută în cele două Americi).

7. Un alt fapt legat de dezvoltarea cugetării geografice la noi a fost relevarea argumentelor etnografice ca dovezi pentru continuitatea elementului daco-roman în Carpaţi şi împrejurimile lor. - De ex. portul vaselor pe cap, ca *test* etnografic, fiind limitat numai la regiunea de intensă colonizare romană, este o probă vădită că urmaşii colonilor n-au mai părăsit noua lor patrie. (Altfel, ar fi o adevărată minune ca, revenind la nordul Dunării, după o mie de ani, cum pretind istoricii Unguri, să fi nimerit tocmai în locul celei dintâi aşezări.) - Acolo unde lipseşte documentul istoric, materialul etnografic îi poate ţinea locul întocmai ca şi un text scris.

8. Aceeaşi concluzie (a continuităţii elementului daco-roman la nordul Dunării) a fost sprijinită apoi şi pe alte documente etnografice: *terminologia albinăritului* (pastura, ceara, mierea etc.), *nomenclatura legată de lucrul viei* (viţă, coardă, cerc, vas etc.) şi *bogăţia ceramicii* - tustrele incompatibile cu nomadismul. Nicăieri, nomazii n-au oale, pe când noi avem chiar olărie arhaică(5), lucrată cu mâna (nu cu roata), ceea ce dovedeşte *fără putinţă de îndoială*, statornicie milenară în regiunile cu lut prielnic ceramicii. **Auzit-a**

cineva de nomazi care să aibă stup de albine sau nomad cultivator al viței de vie ori nomad cu vase de lut?

9. Ca mijloc deosebit de puternic pentru a forma cugetarea geografică și etnografică a tinerilor s-a întrebuițat apoi *analiza satului*, ca o creațiune a mediului local. Numeroasele lucrări ale studenților despre satele lor de naștere, cu titlul modest de «Observări geografice, antropogeografice și etnografice» le-au dat ocazia să-și deprindă ochiul cu descifrarea faptelor din substratul fizic al regiunii, apoi să înțeleagă faptul fundamental că satul, ca document despre viața arhaică a poporului nostru, este singura arhivă pentru epoca în care documentul istoric lipsește. - În deosebi, materialul privitor la «culegerea hranei» direct din natură și descrierea uneltelor legate de munca tradițională a sătenilor au dovedit fără putință de îndoială că satul este adevărata matcă a vieții naționale, în contrast cu orașul - o formație antropogeografică, în care se reflectă nu numai relații locale, ci și unele de caracter internațional. (Tema aceasta: a orașelor românești, ca amestecuri foarte eterogene față de satele autohtone, a format chiar obiectul unui curs deosebit).

10. Alături de sat, ca formație arhaică, s-a dat o deosebită luare aminte regiunilor pe care poporul le-a individualizat cu numele de «țări». Ca exemplu mai tipic a fost pus înaintea cazului cu *Vrancea*, un rest încă viu dintr-o veche formație politică, bine deosebită de vecini. «Ulucul» sub-carpatic, mai bine conturat aci decât în orice altă regiune a munților românești, a înlesnit o relativă izolare a acestei formații antropogeografice, etnografice și chiar politice. - Așezată la cotul Carpaților, la «poarta cea mare a invaziilor» (cotul Carpaților - cotul Dunării) între două țări mai mari: Muntenia și Moldova, «Țara» Vrancei a fost legată în chip fatal de variațiile graniței dintre cele două principate. După ce Basarabii trec spre nord de valea inferioară a Siretului, a venit rândul Moldovenilor să apese spre sud, împingând hotarul mai întâi în câmpie, până la Milcov; apoi, pe timpul lui Ștefan cel Mare, granița s-a mutat și în regiunea munților, alipind la Moldova tot ulucul sub-carpatic al Vrancei.(6)

11. Și *numele* Vrancei a fost legat tot de fapte geografice. Lăsând la o parte originea sanscrită (Hașdeu), morfologia locală ni s-a părut suficientă spre a înțelege originea acestui nume. - În saliferul care formează fundul «ulucului» sub-carpatic, spălarea sării și a ghipsului a dat naștere unui relief foarte caracteristic: cu numeroase «gropi» și mai mici și mai mari («groapă de fân», adică loc mai larg pentru cosit). Toate însă aceste adâncituri repetă același motiv plastic: o depresiune rotundă, semănând grosso-modo cu o *vrană*. De bună seamă, acest amănunt morfologic a fost pentru populația locală punctul de plecare al formării unui termen colectiv: «Vrance» sau loc cu multe «găuri» (ușor de scobit în materialul moale al saliferului, spre deosebire de gresia munților de la apus, unde stilul arhitectonic se schimbă dintr-o dată).

12. Ca îndrumare spre antropogeografie și etnografie s-a relevat apoi, pentru țara noastră, marea însemnătate a celor trei infiltrări capitale: *Slavi* (în evul mediu), *Țigani* (după întemeierea «Principatelor») și *Evrei* (în secolul

al 19-lea și al 20-lea). - Față de exagerarea invaziilor barbare, care au umplut mintea multora cu adevărate fantome: pustiiri totale și alte «catastrofe», s-a relevat faptul foarte real că cea mai gravă infiltrare de elemente alogene a fost cea evreiască, un fenomen antropogeografic și etnografic, care depășește și cantitativ, și calitativ efectul tuturor invaziilor din trecut.

13. Ca metodă antropogeografică, s-a arătat necesitatea *reconstituirii peisajului* din trecut, pentru o înțelegere mai dreaptă a vieții neamului nostru. - Vlașca și Vlăsia de pildă sunt vorbe fără înțeles, dacă nu le raportăm la peisajul arhaic, când un codru încheiat se întindea din Carpați, peste Dunăre și Deliorman, până la țărmul mării. Afară de toponimie și unele expresii populare («se cobora cerbul de la munte, să bea apă din Dunăre»), abia câteva pâlcuri de pădure mai amintesc aspectul vegetației de odinioară. - Nu știm câți dintre istorici admit concepția lui Michelet, despre istorie, ca un fel de «résurrection», dar antropogeografia și etnografia nu pot fi înțelese fără această muncă de reconstituire sau «reînviere» a peisajului din trecut.

14. Pentru Vlăsia, s-a atras luarea aminte nu numai asupra climei, ci și asupra unui factor geografic mai adânc: întinderea păturii de argilă care face posibilă o rețea hidrografică atât de deasă tocmai între Bărăgan și Burnas.

15. Tot în interesul antropogeografiei și al etnografiei s-a insistat neconținut asupra mării însemnătăți a materialului cartografic ca punct de plecare pentru studii pe teren. - Observând de pildă toponimia nu numai românească, dar chiar *arhaic-românească* din munții Harghita, în mijlocul populației secuiești, s-a impus numaidecât concluzia că elementul etnic străvechi a fost cel românesc.

16. În latura etnografică, nu numai că s-a dat substratului dacic însemnătatea cuvenită, dar s-a pus în relief și înalta sa valoare etică. - Pe temeiul lui Strabo și altor caracterizări etno-psihologice, s-a afirmat că neamul din Carpați era *aproape creștin chiar înainte de creștinism*. Totodată, față de erezia celor ce afirmă despre Daci că erau un popor «barbar» sau «semi-barbar», s-a afirmat în chipul cel mai categoric înalta lor civilizație (aproape egală cu cea mediteraneană) și cultura lor, în unele priviri mai înaltă decât a popoarelor de lângă Mediterana. - Calificativul de «barbar», de bună seamă nu va mai fi repetat de aci înainte de niciun istoric ori arheolog, cu desulă informație geografică și etnografică. (După cum geografia a dat istoricilor mai noi, o idee mai exactă despre substratul fizic al vieții poporului român, tot așa le-a dat și pentru scara valorilor etnografice, o unitate de măsură mai exactă decât a epocii în care Bărăganul putea fi asemănat cu o «Sahară a Daciei», iar Dacii cu niște «barbari» sau «semi-barbari».

17. Ca fapt de coloratură antropogeografică și etnografică, s-a subliniat și *arhaismul* creștinismului din Carpați. După cum portul rural din munți este azi în toată Europa singura rămășiță a costumului de pe coloana lui Traian și alte monumente romane de acuma 2000 de ani, tot așa comanacul (împletit, nu de piele) al călugărilor din Carpați este un rest din portul sihaștrilor daci. Cuvântul *popa* (vechiul sacrificator al Romanilor) chiar dacă ar fi fost păstrat prin graiul Slavilor, e o dovadă de vechi substrat creștin în Dacia.

Și oricare ar fi răspunsul la îndoieli, câteva fapte sunt sigure:

a) Când s-a ivit creștinismul, limba latină circula în tot lungul Dunării, din Panonia (Vel. Paterculus) până la țărmul mării, unde Ovidiu își petrecea anii exilului. - Creștinismul e înfloritor în Dobrogea încă de timpuriu.

b) Evlavia dacică (Strabo) și lipsa statului în secolele evului mediu au îngăduit creștinismului nostru rustic o relativă puritate. Lunga absență a unei organizări politice oficiale ne-a scutit de ingerințele statului în treburile bisericesti. Astfel, n-am cunoscut nici certuri religioase, nici secte, nici cruciade pe teme confesionale, ci am păstrat o atitudine de reală neutralitate, tradusă în formula populară: «fiecare cu legea lui».

Creștinismul smerit al poporului român, fără ierarhie complicată, a păstrat neamului nostru o situație specială: tolerant față de toți, apoi persecutat aproape de toți (de catolici, de calvini și chiar de ortodoxi. - Rușii au prigonit Biserica românească peste Prut, iar ierarhia sârbească a apăsător pe cea de peste munți etc.).

18. Ca un fapt foarte caracteristic față de creștinismul nostru *arhaic*, am relevat creștinarea mult mai *nouă* a vecinilor noștri, botezați unii foarte târziu. - Românii n-au fost convertiți, ci s-au convertit pe nesimțite, tocmai fiindcă erau «aproape creștini înainte de creștinism», pe când vecinii noștri au primit Evanghelia pe cale administrativă, fiind botezați prin acte de guvernământ.

19. Ca o paralelă la această situație unică a creștinismului românesc, s-a relevat și următorul fapt antropogeografic: din evul mediu până azi, în tot lungul arcului Carpato-balcanic, de la Viena până la Sulina și de la gura Vistulei până la gura Vardarului, singuri Românii și-au păstrat *individualitatea hotarului lor politic*, pe când toate formațiile politice ale vecinilor (Bulgari, Sârbi, Unguri, Poloni) dispăruseră de pe hartă.

20. Ca document de arhaism și continuitate în mediul carpatic, a fost relevată apoi *doina*. - Spre deosebire de cei care o considerau drept un «cântec de război», am arătat că este un cântec păstoresc, uneori cântat din frunză, deseori din fluier (pe alocurea chiar pe fluier înțemănat, *geminata*), exprimând colindarea turmei pe munte, unde oile aci se înșiră în lungul plaiului, aci se răsleşesc pe sub corhane, de unde și nevoia notelor înalte (chiuitul în octavă) - semn de chemare către aripalnițe, lucru fără înțeles în largul câmpiei. De altfel, analiza melodiei exclude orice idee de ritm războinic; cântecul acesta potolit și prelung se leagă - de altfel, ca și Miorița - de timpurile vechi, când lipsa unui puternic stat românesc în evul mediu excludea orice ipoteză de marș războinic.(7)

21. Ca fapte privitoare la geografia României, s-a mai atras apoi atenția în deosebi: asupra *regresului teritorial* ce se simte de un secol și mai bine pe toată periferia neamului românesc, în legătură nu numai cu unele împrejurări politice, ci și cu fapte demografice provocate de «umbra și decadența» în care a intrat cultura originală a poporului nostru.

22. Ca ultim fapt antropogeografic, s-a subliniat următoarea împrejurare: alături de Carpați, a doua coordonată a vieții neamului nostru a fost și

este Dunărea. Toate epocile de înflorire ale elementului carpatic coincid cu libera circulație pe Dunăre și pe Mare. (În deosebi, întregirea teritorială din secolul al 19-lea este strâns legată de Dunăre: 1821, 1856, 1859, 1878, 1913, până a venit apoi și rotunjirea din 1918).(8)

NOTE

5. Urmele de *geofagie* în Oltenia dovedesc aceeași sedimentație de elemente arhaice în civilizația localnicilor și prin urmare de statornicie.

6. Punctul de plecare al acestor considerații antropogeografice a fost o scrisoare a lui Haret, relativă la locul de naștere al lui Ștefan cel Mare (Borzești); apoi ideea a fost reluată cu ocazia unei conferințe ținută la «Casa Școalelor».

7. S. Mehedinți, *Caracterizarea unui popor prin munca și uneltele sale*, București, 1920.

8. *Legăturile noastre cu Dunărea și Marea*, București, 1938.

Probleme de etnologie în Dacia și evoluția neamului trac (II)

de TRAIAN DUMITRESCU

Elementul arheologic

În privința culturilor și civilizațiilor europene există, în mare, două teorii:

1. Prima teorie leagă dezvoltarea Europei de o neîntreruptă influență a țărilor de cultură și civilizație sud-orientale, privind restul Europei ca un cerc exterior al acestora (teoria lui Dechelette).

2. A doua teorie este aceea care demonstrează din punct de vedere arheologic, cultural și stilistic că civilizațiile și culturile Europei s-au dezvoltat independent și sunt autohtone în Europa și că s-au răspândit din centrul Europei și din sud în formă de evantai spre est, vest și nord, precum și în vestul Asiei Mici (teorii susținute inițial de Ed. Maer și Müller, Herbert Schmidt, I.I. Andrieșescu, C. Stern, S. Reinach ș.a.).

S. Reinach - în studiile sale *Antropologie* (1894-1896), *La sculpture en Europe avant les influences Greco-Romaines* - nu contestă raporturile culturii europene, centrale și dunărene, cu sudul și orientul. În lucrarea *Miraj oriental* afirmă că influențele orientale ar veni după sec. XIII-X î.e.n., fondul civilizațiilor europene, până în această perioadă, fiind absolut indigen, adică european. El, ca și I.I. Andrieșescu, Radu Vulpe, C. Stern, susține că pe o mare întindere de teren a Europei exista o mare unitate culturală și etnografică, de la Nipru până la Alpi, la Adriatică, Marea Egee și Marea Neagră, radiind «en evantail». În plus, Andrieșescu, ca și S. Reinach, susține că cultura pictată de tip Cucuteni, care constituie cea mai înaltă expresie a artei olăritului din toată perioada neolitică europeană, aparține Tracilor.

Savantul german Karl Schuchardt, ca mulți alții, consideră și el «civilizația ceramicii pictate din Europa, ca o civilizație superioară» și o atribuie în mod cert Tracilor.

Arheologul și istoricul rus C. Stern, profesor la Odesa în perioada anterioară primului război mondial, spunea: «Pictura neolitică de vase este postulatul, treapta premergătoare celei micene și în ea sunt cuprinse, ca prototip, laolaltă, toate elementele acestei picturi, începând de la liniile în valuri și spirale și sfârșind cu primele încercări ale reprezentării de animale și oameni. Aplicarea etnologică, ceramica pictată a așezărilor neolitice (carpatobalcanice), trebuie privită ca antemergătoare și postularea picturii de vase micene; semințiile care au colonizat Grecia, au dus cu ele din patria lor nordică (de la Dunăre) un superior exercițiu al artei în stil și decorație, capabilă de dezvoltare. În concluzie, este de părere că originea picturii trebuie căutată în aria de răspândire a Tracilor - în cultura Tripolie-Petreni-Cucuteni - și că strămutarea ei din nord spre sud s-a realizat prin deplasarea Tracilor.

Prof. G.G. Mateescu de la Universitatea din Cluj este de părere că «Traco-Dacii și cu frații lor Frigienii din Asia Mică făceau parte din grupa estică a marelui grup de popoare indoeuropene și erau înrudiți mai de departe cu Armenii de odinioară. În timpul mileniului III î.e.n., Tracii au pornit, încetul cu încetul, din Europa Centrală spre miazăzi și s-au așezat acolo unde îi găsim amintiți mai întâi de scriitorii greci din epoca istorică» (*Strămoșii noștri*, Ed. Datina Românească, Vălenii de Munte, 1927, p. 9).

Din cercetările arheologice efectuate pe teritoriul actual al României și în toată Peninsula Balcanică se constată că, în perioada de trecere de la neolitic la perioada de tranziție spre epoca bronzului prin infiltrarea triburilor nord-pontice de tip preponderent protoeuropoid, nu s-a produs un cataclism și că populațiile existente au fost dislocate și spulberate. Din studiul antropologic și lingvistic se constată că noii veniți, fiind în minoritate, au fost asimilați rapid, iar culturile noi înființate sunt o sinteză a culturilor vechi și că cei ce au folosit obiceiul înmormântărilor cu ocră roșie nu sunt în toate cazurile purtătorii unei anumite culturi. Excepție fac purtătorii culturii Cernavodă-Foltești II, care au curmat, în cea mai mare parte, evoluția culturii Cucuteni C și care introduc într-adevăr un nou tip de obiecte de silex, distinct

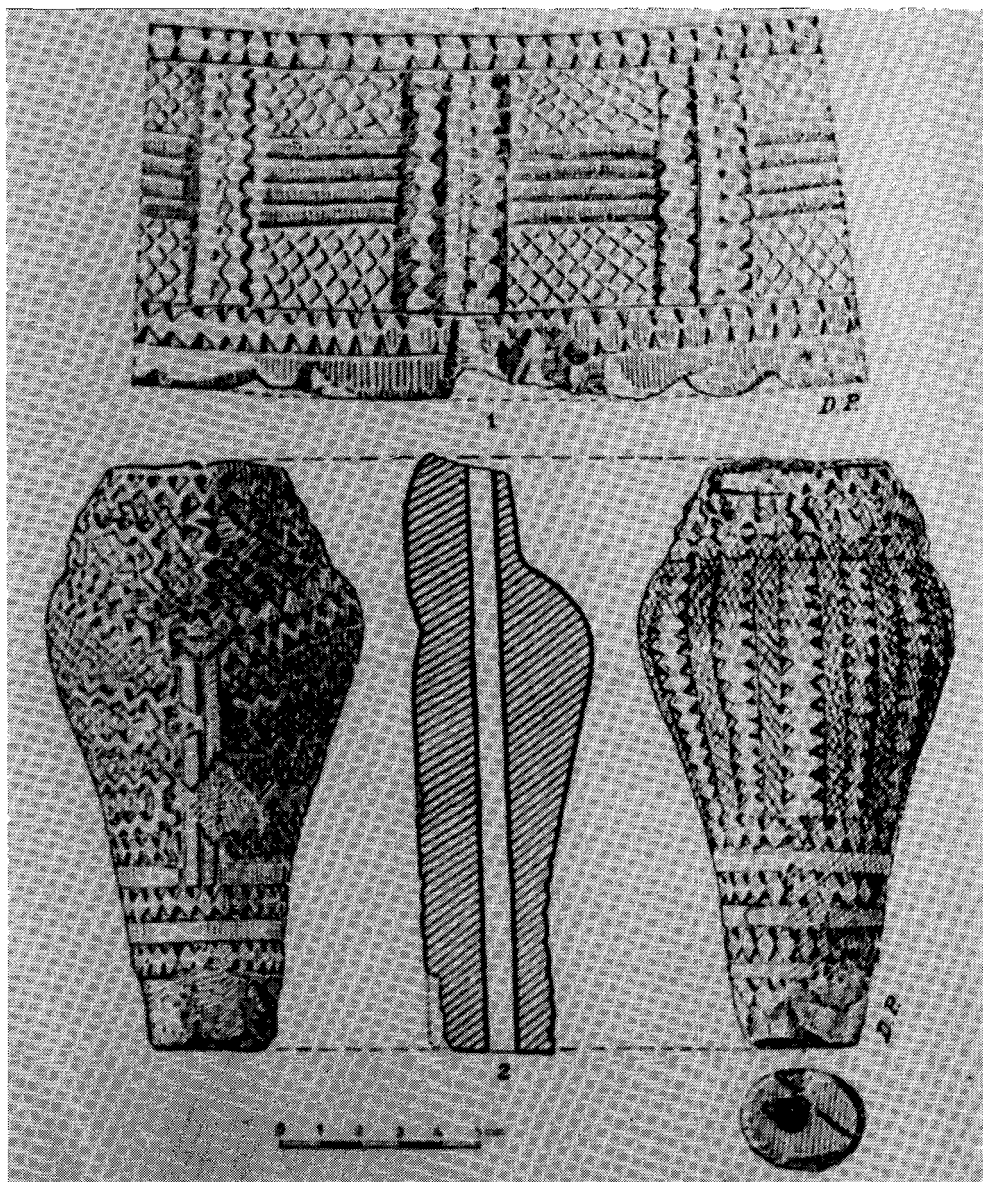
de cele ale celorlalte culturi de pe teritoriul României, ce au evoluat aici până atunci.

După părerea noastră, culturile care au stat la baza și originea culturii trace sunt culturile autohtone: Boian, Vădastra, Petrești, Cucuteni, Gumelnița și Sălcuța. În sinteza tracă a intrat tipul mediteranoid în procente de peste 75%, în asociație cu tipul Crô-Magnon, găsit aici de purtătorii culturilor neolitice ale complexului cultural Starcevo-Criș-Cârcea-Sesklo-Dimini, din perioada mezolitică și un adaus mic de protoeuropoizi mai mult sau mai puțin evoluți, din perioada de trecere de la neolitic spre epoca de tranziție spre epoca bronzului, prin pătrunderea triburilor nord-pontice, asimilate de băștinași, atât din punct de vedere etnic cât și din punct de vedere cultural.

De notat și subliniat că atât tipul mediteranoid, cât și cel protoeuropoid aparțin, în fond, aceleleași rase albe, Crô-Magnon, primii cu elemente pig-

Cultura Gumelnița. Statuetă feminină cu vas pe cap, reprodusă din *Dicționar de Istorie veche*, Ed. Științifică, Buc., 1976, p. 314.

Cultura Vădastra. Fota femeii trace de acum circa 5.250 de ani, reprodusă în revista «Materiale și cercetări arheologice», vol. VII, Ed. Academiei, 1961, p. 60.

mentate, iar ceilalți cu elemente mai puțin sau deloc pigmentate. Acești protoeuropoizi, ce au intrat în sinteza tracă, au fost găsiți aici de purtătorii complexului cultural Starcevo-Criș-Cârcea-Sesklo-Dimini, primind un adaus după 2.500 î.e.n. Atât unii cât și alții aparțin, din punct de vedere lingvistic, limbii indoeuropene comune.

Din fuziunea dintre mediteranoizi și protoeuropeoizi a rezultat un tip metiș pe care l-am denumit tipul Nipro-Carpato-Egeo-Adrio-Pontic, cu următoarele trăsături: talie relativ înaltă, cu ochi căprui și negri (predominanți), dar și cu ochi albaștri și verzi, de obicei în părțile Munților Apuseni și Balcanici, craniu la început dolico-cefalic, dar apoi dolico-brahicefalic, fața lungă moderat, nas drept și îngust, părul în genere castaniu, mai rar blond.

Din acest tip s-au format popoarele: Traco-Geto-Dacii, Ilirii (Albanezii, Bosnienii și Dalmații), Grecii, Frigienii, Luviții, Hitiții, Licienii, Misii și Italoții.

Deși în decursul timpurilor în Balcani s-au format popoare diferite, ca: Români, Greci, Sârbi, Bulgari și Albanezi, substratul tuturor este cel traco-ilir.

Elementul etnologic

Un alt element în stabilirea genezei trace este cel etnografic. Mai multe statuete din lut ars ale culturii Gumelnița, care se întindea de la Bug până în Balcani, înfățișează femei purtând pe cap un vas pentru căratul apei, obicei trac, care s-a transmis până în zilele noastre la Români din sudul Munteniei, Olteniei și în regiunile din Bulgaria de nord.

Pe o statueta din lut ars a culturii Vlădastra din Oltenia, de acum circa 5.250 de ani, ni se redă costumul purtat de femeia tracă, care are o asemănare ce merge până la identitate cu fota femeilor din ținuturile de azi ale Olteniei și din vestul Munteniei.

La Adamclisi, pe crenelul I se redă crețurile ițarilor purtați de Geto-Daci, pantaloni-ițari ce se poartă și azi în regiunile de munte ale Vrancei (vezi

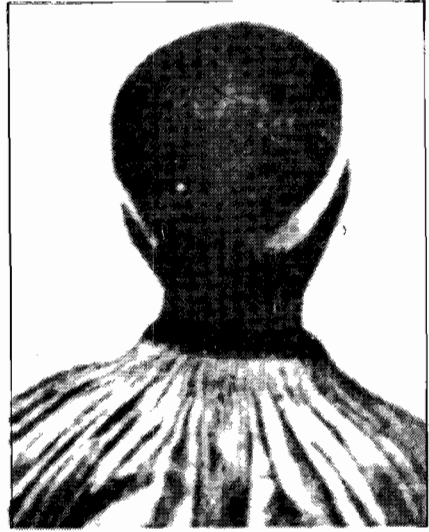
Femei dace cu copil.

*Copil înfășurat în scutec,
în comuna Vișeu de Sus - Maramureș.*

Modul în care este înfășurat copilul în scutec în comuna Vișeu de Sus - Maramureș.

Cămașă actuală din Hunedoara, de aceeași structură ca și cea dacică.

«Vrâncean cu ițari» în *Dicționarul de Istorie veche*, Ed. Științifică, București, 1976, p. 277).

Tot la Adamclisi se redă pe o metopă «femei dace cu copii înfășurați în scutece», obicei păstrat până în zilele noastre în județul Maramureș.

De asemenea, cămașa actuală din Hunedoara este de același format și de aceeași structură cu cea dacică (vezi *Dicționarul de Istorie veche*, p. 280).

Pe Columna lui Traian ni se redă un *dac purtător de glugă*, obicei păstrat încă în regiunile de munte, după cum reiese și din fotografia unui argeșean purtând glugă pe bătă (vezi *Dicționar de Istorie veche*, p. 270).

Spațiul nu permite să tratăm tot ce ni s-a transmis din generație în generație. Este bine știut însă că aproape în toate domeniile de activitate - construcții, meserii, dar mai ales în agricultură și viticultură - tehnica de lucru și obiectele folosite erau aceleași ca la Traco-Geto-Daci și Romani până la sfârșitul secolului al XIX-lea. Unele tehnici au persistat chiar până la primul război mondial.

Cele de mai sus sunt mărturii grăitoare despre existența noastră multimilenară, de circa 5.000-5.250 de ani, deși prima atestare scrisă datează de acum 2.500 de ani. Mărturiile antropologice, lingvistice, etnografice, sistemul de organizare, social-economic, principiile de drept privat, de construcția caselor, sistemul de lucru în agricultură și viticultură, arta aurului, bronzului, argintului și a ceramicii constituie dovezi, fără putință de tăgadă, ale civilizației noastre multimilenare, iar umanismul traco-geto-dac este reflectat în absența sistemului juridic al ordaliilor, practicat de popoarele care au venit peste noi (Ungurii și Germanii).

IODANES ȘI ISTORIA TRACILOR (III)

de MANOLE NEAGOE

IODANES ȘI ISTORIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ

Privind direct trecutul țării noastre, *Getica* a stârnit discuții în cadrul istoriografiei române. Primul istoric român care a folosit opera lui Orosius și a lui Iordanes, în care Geții sunt confundați cu Goții, a fost Gheorghe Șincai. Acesta face o distincție clară între Goți și Daci, dar acceptă ideea că o parte din Dacia fusese ocupată de Goți pe la anul 269.³¹ Pe baza lucrărilor istoricilor menționați, când se referă la campania lui Constantin cel Mare în Sarmatia împotriva Goților, în anul 319, Șincai consideră că Sarmatia se întindea și peste o parte a Daciei. Populațiile de origine germanică au năvălit deseori în Dacia, «pentru care năvăliri, Dachia lui Traian sau cea Veche, pe vremea Marelui Constantin, se chiama Gothia, iar mai târziu s-au numit Ghepidia.»³² Această afirmație a istoricului român este calcată după textul *Geticeii* și cu ea începe discuția în jurul textului lui Iordanes. Au stăpânit Goții și Gepizii în Dacia? Meritul lui Șincai este acela de a fi făcut distincția între năvălirile populațiilor gote și locuirea efectivă a acestora în Dacia. Punctul său de vedere pare firesc și ar fi fost primit fără discuții de alți istorici români, dacă n-ar fi apărut Roesler. Pornind de la lipsa cuvintelor de origine germană în limba română, acesta și-a clădit demonstrația sa potrivit căreia poporul român s-a format în sudul Dunării, stare de lucruri pe care Șincai n-o acceptase. Dacă Goții au stăpânit Dacia timp de o sută de ani, dacă alte populații germanice au locuit în Dacia în timpul stăpânirii Hunilor, iar Gepizii vor ocupa același teritoriu până în anul 566, era firesc ca ele să fi lăsat influențe în limba română. Teoria lui Roesler pornea de la scrierile lui Orosius și mai ales de la *Getica* lui Iordanes, pe baza căreia se formase o adevărată tradiție în istoriografia germană. Așa cum arăta Gr.G. Tocilescu, Leunclavius, Hugo Grotius, I.K. Schuller, Becker Bergmann și mai ales Iakob Grimm au primit confuzia făcută de Cassiodor și mai cu seamă de Iordanes între get și got. În studiul său *Über Iordanes und die Geten*, Grimm îi citează pe Iordanes, Cassiodor, Orosius, Isidor etc., fără să țină seama nici el și nici înaintașii săi de ceea ce scriseseră Dio Cassius, Strabon, Mela sau Tacitus³³.

Înainte de a se referi și de a analiza afirmațiile lui Iordanes, B.P. Hasdeu a demonstrat în *Istoria critică a Românilor*, că nu poate fi vorba de o stăpânire gotă în Dacia, așa explicându-se lipsa «gotismelor» din limba română.³⁴ Ceea ce-i cerea Hasdeu lui Roesler era precizarea «pe o mapă, ținându-se strict de *fântâne sincronice*, întregul spațiu teritorial pe care l-au

ocupat la noi Goții». ³⁵ Așadar, istoricul român cerea, pentru stabilirea pe hartă a Goților, nu datele târzii cuprinse în scriitorii creștini sau lordanes, ci izvoare contemporane faptelor. Asemenea izvoare nu există.

De aceea, folosind lucrarea lui Ammianus Marcellinus, contemporan cu faptele descrise, Hasdeu demonstrează că, în vremea împăratului Valens, Goții au locuit în răsăritul Daciei, de aici organizând expedițiile în Imperiul Roman. Luptele lui Valens cu Goții s-au dat tot în răsăritul Daciei, unde aceștia se așezaseră după năvălirea Hunilor. Atanaric a ridicat valul de pământ de la Prut (Gerasus) la Dunăre, prin teritoriul locuit de Taifali, așa cum arată Ammianus Marcellinus. Înfrânt de Huni, Atanaric s-a refugiat în Caucaș, ținut « greu accesibil din cauza munților înalți și a pădurilor dese care-l înconjurau, de unde a alungat pe Sarmatai. » ³⁶ Aceasta-i aduce aminte lui Hasdeu lupta din anul 332, în timpul căreia Constantin cel Mare i-a înfrânt pe Goți în ținutul Sarmatilor. Tot acest împărat a fondat cetatea Daphnae, la gura Argeșului, ceea ce probează că țările Sarmatilor erau în răsăritul Munteniei. Descoperirea tezaurului de la Pietroasa ar pleda pentru localizarea Caucașului în zona Buzăului. În concluzie, afirma marele savant, « numai în Basarabia Goții sunt la sine acasă ». ³⁷

A.D. Xenopol afirma că nici după anul 275 Goții nu părăsesc teritoriile locuite de ei în nordul Mării Negre, Muntenia fiind stăpânită de Sarmatai. O stăpânire sarmată în al patrulea deceniu al secolului IV la nord de Dunăre este sugerată de scriitorii creștini. A. D. Xenopol îl citează pe Orosius, dar și Eusebiu de Cezarea, ca și Anonymus Valesii, referindu-se la anul 332, au arătat că Constantin cel Mare i-a înfrânt pe Goți în ținutul Sarmatilor. ³⁸ Un conflict cu Goții în Muntenia era sugerat și de faptul că acest împărat a construit un pod peste Dunăre. ³⁹ Xenopol avusese grijă să precizeze că nu luptele cu Goții au impus noua construcție, ci dorința împăratului de a-și întări stăpânirea la nord de Dunăre, deoarece Goții se aflau undeva la răsărit, cum arată luptele lui Valens cu ei. Acesta a iernat la Marcianopolis și apoi a trecut Dunărea la Noviodunum (Isaccea de azi), ceea ce dovedește că populațiile germanice locuiau dincolo de hotarul răsăritean al Daciei. Ammian Marcellin îl arată pe Atanaric, regele acestora, construind un val de apărare între Gerasus și Dunăre (pentru Xenopol, Gerasus - Siret). Xenopol considera, în concluzie, că nu se poate vorbi de o stăpânire a Goților în Dacia și nici de o influență a acestora asupra Românilor, nici în obiceiuri, nici în limbă.

În ciuda demonstrației făcute de B.P. Hasdeu și A.D. Xenopol în istoriografia românească apar puncte de vedere diametral opuse, datorate în primul rând lui Dimitrie Onciul. Într-un articol destinat unei enciclopedii și într-un discurs rostit la Academia Română, Onciul afirmă că, după retragerea aureliană, Dacia a ajuns sub stăpânirea Goților. ⁴⁰ Cu toate că nu este vorba de studii în care să se discute această problemă pe baza surselor, autoritatea de care se bucura istoricul a făcut ca afirmațiile sale să fie preluate de alții. Demonstrația științifică a stăpânirii gepido-gotă în Dacia o va face C. Diculescu, în mai multe lucrări ale sale, ⁴¹ pe care le rezumă I. Andrieșescu, acordându-i deplin credit și însușindu-și concluziile acestuia. ⁴² După opinia lui

C. Diculescu, Vandalii au stăpânit apusul Daciei, locul lor luându-l Gepizii. Goții vor stăpâni teritoriile extracarpatiche ale Daciei. *Getica* lui Iordanes este folosită ca sursă principală pentru a scrie istoria populațiilor germanice, C. Diculescu neîndoindu-se de veracitatea afirmațiilor cuprinse în această lucrare. De aceea el s-a străduit să identifice toponime și cuvinte de origine germanică, numărul acestora ridicându-se la câteva sute. Mai mulți lingviști au făcut recenzii pe marginea lucrărilor lui Diculescu, demonstrând netemeinicia afirmațiilor acestuia.⁴³ N. Iorga a fost un critic nemilos al lucrărilor lui C. Diculescu, începând cu un studiu special publicat în 1925 și continuând cu luări de poziție în lucrările de sinteză, ori de câte ori s-a ivit prilejul.⁴⁴ După N. Iorga, Goții au locuit în Bugeac, iar Vandalii pe Tisa. Pădurile din restul Daciei și lipsa unor orașe nu i-a atras pe năvălitori. De aceea, «nu există în limba română nici un termen de origine gotă».

În recenzia pe care C.C. Giurescu o face cărții lui Iorga, *Istoria Românilor și a civilizației lor*, sunt amintite informațiile transmise de scriitorii greco-romani, un rol important revenindu-i *Geticei* lui Iordanes. Mai sunt amintiți: Eutropius, care-i arăta pe Taifali, Victofali și Theuringi locuind în Dacia, Ammianus Marcellinus, care menționează trecerea Dunării de către Valens pe la Daphnae, deci în Muntenia, încheierea fiind aceasta: «Rămâne deci stabilit că în Dacia însăși s-au așezat neamuri germanice după părăsirea ei de către Romani».⁴⁵ Acest punct de vedere îl vom reîntâlni în lucrările de sinteză ale lui C.C. Giurescu, în care demonstrația începe cu afirmația lui Iordanes din *Getica*, potrivit căreia Vandalii locuiau acolo unde, în vremea istoricului geto-roman, se aflau Gepizii.⁴⁶ Trecerea lui Valens pe la Daphnae împotriva Goților ar fi încă un indiciu în legătură cu stăpânirea acestora în câmpia munteană. În afara Vandalilor, Goților și Gepizilor, în Dacia au locuit și alte neamuri germanice: Victofalii și Teifalii. O serie de tezaure - printre care cele de la Șimleul Silvaniei, Pietrosa sau Coșovenii de Jos - arată, și ele, o stăpânire germanică asupra întregii Dacii. Se fac aprecieri și asupra numărului acestor populații - el fiind considerat mare -, dar nu se discută deloc aspectul lingvistic al stăpânirii gote.⁴⁷

N. Iorga va relua discuția amănunțită asupra situației politice din secolele IV-VI, așa cum n-o mai făcuse, în sinteză, nici un istoric român până la el. După părerea sa, încă de pe la anul 300 situația din Dacia era următoarea: populațiile germanice duc lupte între ele, distrugându-se reciproc. Carpicii și Sarmatii sunt atât de «greu loviți» încât se poate vorbi de o distrugere a lor. În aceste momente de criză barbară, «*locul pentru situația populației române se lărgește astfel și se asigură*»⁴⁸ (sublinierea lui N. Iorga), deschizându-se posibilitatea unei recuperări pentru Imperiu a teritoriului aflat la nordul Dunării, fapt sugerat de construirea podului de la Celei și ridicarea și consolidarea fortărețelor de pe malurile fluviului.

Luptele cu Goții, sub urmașii lui Constantin, sunt considerate la valoarea lor reală, așa cum o vor face și alți istorici după N. Iorga și în primul rând F. Lot. După opinia istoricului român, «nu e vorba de un războiu cu o nație și încă mai puțin cu un Stat, ci numai de mici bande, care neliniștesc popu-

lația, neavând un raport stabil cu Imperiul...». Goții sunt niște «lotri» (latrunculi) cutezători,⁴⁹ care ocolesc cu grijă întăriturile pe care nu le pot cuprinde, jefuind și dispărând când sunt urmăriți. Așa se explică grija pentru fortificații și se pare că în vremea lui Constantin ar mai fi fost un pod și la Hârșova.

În vremea urmașilor lui Constantin cel Mare, luptele se duc cu Sarmatii și alți barbari, pe Dunăre și Tisa, în Banat deci. Abia pe vremea lui Valens apare și pericolul gotic la vărsarea Dunării în Mare, fapt care îl face pe N. Iorga să afirme că «de la Zenta până în vadul dobrogean nu ni se spune nimic despre ființa, năvălirile barbarilor din vreo Gothie oarecare», pentru că în aceste locuri se exercită o stăpânire a Imperiului.⁵⁰

Folosind sursele greco-romane, confruntându-le, Iorga ajunge la încheierea că lumea barbară e într-o continuă mișcare, fără așezări temeinice. «Ideea unei Dacii locuite în adevăr de Goți - sau mai apoi de Gepizi, cum ar pretinde o teorie nouă, primită cu entuziasm în cercurile științifice germane - și prefăcută într-o adevărată patrie a lor, nu se portivește, înainte de toate, cu felul lor de viață.»⁵¹ Goții trăiesc în lagăr, nu practică agricultura, își câștigă existența prădând. După anul 351, Goții se prezintă de mai multe ori la Dunăre, dar numai la Noviodunum și Durostorum și trec fluviul fiind primiți și colonizați de oamenii împăratului. Atanaric este un jude (iudex) la Ammianus Marcellinus și la alți scriitori ai vremii. Numai la Ieronim și Orosius primește titlul de rege, pe care nu-l avea și nu-l râvnea.⁵² Împinși de Huni, Goții se prezintă la hotar nu ca niște barbari neînfrânți, «*ei vin deci ca la niște prieteni și patroni de multă vreme, ca să ceară spirjin și adăpost*» (subl. N. Iorga). Primejdia gotă nu s-a manifestat în șesul muntean, ci numai în Bugeac, iar Goții au trecut Prutul numai sub presiunea Hunilor.

Rezistența lui Atanaric se organizează pe Prut (Gerasus). Când este înfrânt, el se retrage în munții din nordul Moldovei, dovadă că Goții nu sunt sedentari, mutându-se la nevoie oriunde, ca să revină și să ceară permisiunea de a pătrunde în Imperiu. Față de tezaurele atribuite Goților, Iorga păstrează rezerve, iar atunci când vorbește de influențe în limbă, nu Goții sunt cei care dau, ci, așa cum arată traducerea Bibliei lui Ulfila, populația romanică i-a influențat pe ei, după cum o arată și arta lineară a vechilor Traci. Moștenită de romanici, ea este transmisă în arta țesuturilor de origine germanică și păstrată până în jurul anului 1.000.⁵³ Istoricul român, respingând existența unei Gothii sau Gepidii în Dacia, consideră ca foarte prețioase informațiile lui Iordanes în legătură cu luptele care au loc între Goți și Romani, în vremea lui Valens. Fără să respingă *de plano* valoarea de document a *Geticeii*, N. Iorga o corectează, așa cum recomandă B.P. Hasdeu, cu alte lucrări scrise de autori contemporani, cu faptele pe care le descriu.

Nu s-a ținut seama însă de lecția lui N. Iorga, dovadă că în prefața unui volum, în care sunt adunate mărturiile despre perioada respectivă, se afirma, în 1970, că Dacia devine, după 275, «un teritoriu barbar (barbaricum), uneori denumit Gothia, Gepidia, Sclavinia...»⁵⁴

Este adevărat că Iordanes vorbise de Gothia și Gepidia, dar aceste

denumiri au fost primite de unii istorici cu prea multă ușurință, așa cum demonstrează B.P. Hasdeu și N. Iorga.

Am văzut că Iordanes spune că Gepizii aveau ca hotar răsăritean râul Flutausis. C. Popa-Lisseanu credea, ca și Xenopol, că acest râu este Oltul, amintind că alții l-au identificat cu Siretul, Tisa superioară sau cu Timișul.⁵⁵ Această etimologie fusese făcută de C. Diculescu, Fluvius Taus, Taus fiind o traducere germană a Oltului. Hasdeu credea că Tausis nu poate fi decât Timișul (Tivisco în *Tabula Pentingeriană*, Tifesas la Priscus și Tiviscos la Ptolemeu).⁵⁶

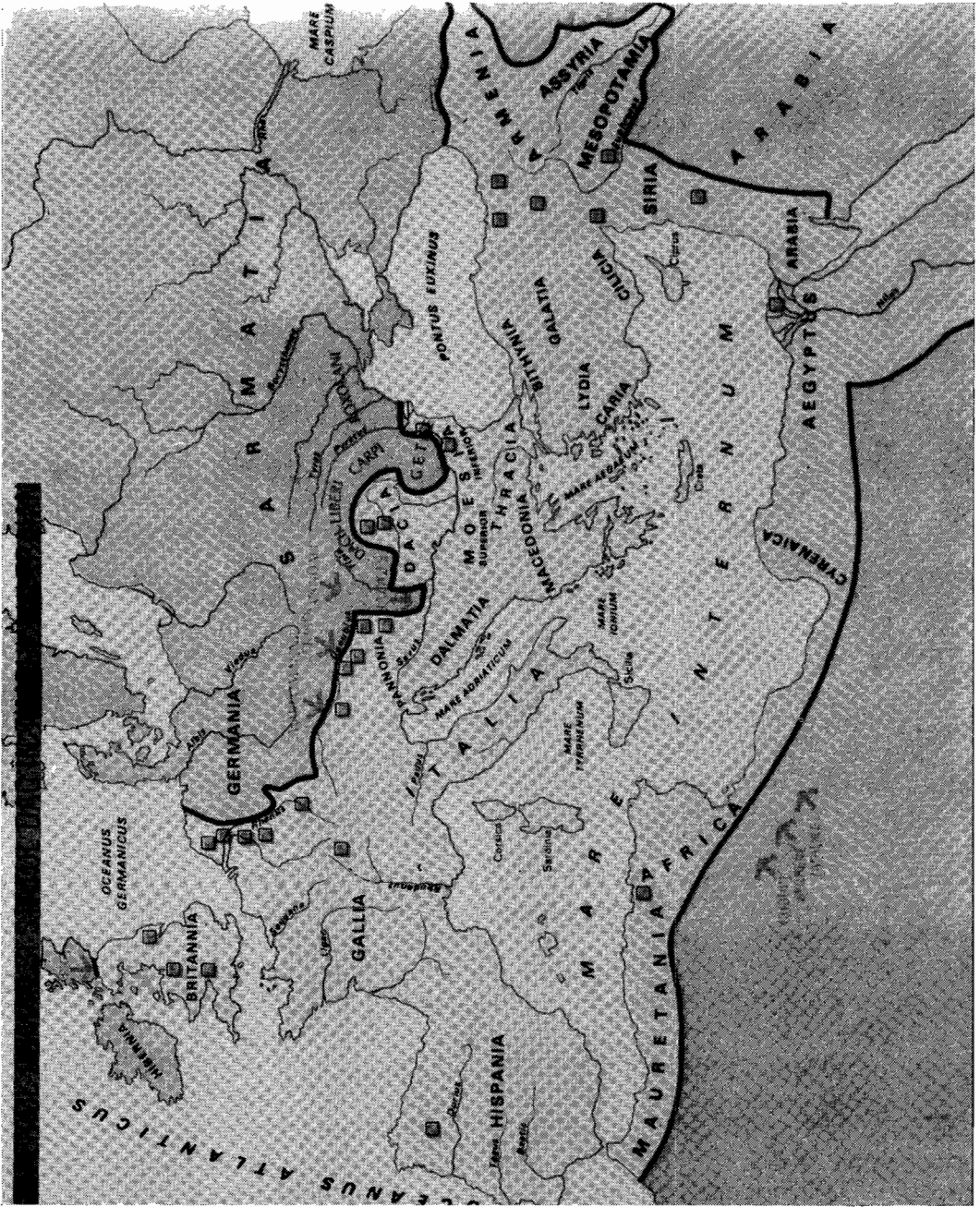
Iordanes știa însă de existența Oltului (Aluta-Alutus), pe care-l pomește de trei ori,⁵⁷ din care cauză nouă ni se pare că o confuzie între Flutausis și Aluta-Alutus este imposibilă, primul hidronim trebuind să fie căutat tot în vestul Daciei și nu în inima ei.

De altfel B.P. Hasdeu a arătat primul, și de mai bine de un secol, că atunci când Iordanes circumscrie cu elemente topografice teritoriul stăpânit de Gepizi, îi arată pe aceștia «lângă fluviile Marisia, Miliare, Gilpil și Grisia (Gepidae sedent juxta fluvia Marisia, Miliare et Gilpil et Grisia...)⁵⁸, deci undeva în vestul Daciei.

Este adevărat că Iordanes mai face o dată o localizare, atunci când este vorba de Dacia veche: «Înțeleg Dacia cea veche pe care o ocupă acum popoarele Gepizilor. Această țară, situată în fața Moesiei, dincolo de Dunăre, este înconjurată de o cunună de munți... Această Gothia, pe care strămoșii noștri au numit-o Dacia și care acum se numește Gepidia, cum am spus, se mărginește la răsărit cu Aroxolanii, la apus cu Iazygii, la mieznoapte cu Sarmații și Bastarnii și la miezăzi cu fluviul Dunărea».⁵⁹

Așa cum remarcă Hasdeu, Iordanes «este aici de o confuziune spăimântătoare». Roxolanii, Iazygii și Sarmații nu mai existau, așa că Oltul nu avea cum să despartă cele două populații, iar Sarmații locuiseră pe teritoriul în care se aflau Gepizii în secolul al VI-lea și nu mai reprezentau o forță militară sau politică încă din timpul luptelor cu Constanțiu, fiul lui Constantin cel Mare. Cât îi privește pe Gepizi, «Procopiu, Agathias și Menandru ne spun într-un glas că Gepizii stăpâneau orașul Sirmiu cu regiunea învecinată și nu o spun printr-o nudă afirmațiune de felul aceleia a lui Iordanes, dar înregistrează un șir de evenimente petrecute între Gepizi și Longobarzi, între Gepizi și Greci... toate în actuala Serbie».⁶⁰ B.P. Hasdeu îl corectează pe Iordanes cu scrierile lui Procopius, contemporan cu faptele descrise, secretar al lui Belizarie, un bun cunoscător al stărilor de lucruri de la hotarul dunărean, în timp ce Iordanes scris în Italia, din care cauză confuziile la el erau absolut firești. Procopius afirmă că «Gepizii cuprinseseră și stăpâneau cetatea Sirmium și aproape toate cetățile Daciei, îndată după ce împăratul Justinian le cucerise de la Goți...»⁶¹ Procopius va mai aminti, în câteva rânduri, Dacia și dorința Gepizilor de a o cuceri, dar, așa cum se vede din descrierea sa, este vorba de Dacia din sudul Dunării («În Dacia și în Panonia sunt orașele Singidunum și Sirmium» sau «hotarele Daciei, unde se află Sirmium»).

Dacă numai o parte neînsemnată a Daciei s-a aflat în mod real sub

stăpânirea gotă sau gepidă, nu se poate spune că această țară s-a numit Gothia sau Gepidia, așa cum s-a susținut deseori de către unii istorici, pornind de la textul *Geticei* lui Iordanes. Acesta trebuie confruntat și verificat cu alte informații contemporane sau cu rezultatul săpăturilor arheologice întreprinse în ultima vreme.

Din aceste confruntări reiese că populațiile germanice care au venit în atingere cu Dacia au stăpânit numai o parte din fostul regat dacic. Arheologia a demonstrat acest lucru. Săpăturile efectuate, mai ales în ultimii treizeci de ani, ne arată o prezență gotă sau gepidă numai în sudul Moldovei și în Banatul apusean. Se admite un control politic al Gepizilor asupra nord-vestului Transilvaniei pe baza unor necropole atribuite acestui neam. Dar nici ele nu demonstrează o prezență masivă a Gepizilor. E vorba de puține morminte descoperite alături de acelea ale autohtonilor, iar prezența lor are două explicații: 1. poate fi vorba de puncte de control, cu o prezență minimă și sporadică a elementului etnic gepid; 2. în cele mai multe cazuri este vorba de prezența Gepizilor în aceste locuri după ce au fost învinși de Longobarzi și de Avari.

Alta este situația pe Tisa, unde s-a aflat centrul puterii gepide. Acolo s-au descoperit numeroase urme arheologice și ele nu fac altceva decât să confirme scrierile lui Ammianus Marcellinus și Procopius din Cezarea.

Săpăturile arheologice nu atestă o prezență gotă în spațiul intracarpatic și nici în Muntenia, Oltenia sau nordul Moldovei. Atribuirea unor tezaure Goților se află sub semnul întrebării. Credem că o cercetare mai atentă, imparțială, fără a fi tributară unei tradiții care nu-și are nici un temei real, ar putea corecta mult imaginea ce s-a creat în legătură cu arta gotă și odată cu aceasta nu s-ar mai face speculații în legătură cu aria geografică stăpânită de populațiile germanice.

Se vorbește în izvoarele vechi de neamurile nenumărate ale Goților sau Slavilor, dar o cercetare atentă a locurilor loțuite de ei infirmă o asemenea imagine. Ei sunt primejdioși și pot provoca mult rău, pentru că se află în permanentă mișcare. Când este vorba să fie sedentarizați, încap într-un spațiu extrem de redus. Cerând azil în Imperiu, li se dă numai o parte dintr-o provincie din sudul Dunării și se mulțumesc cu atât. Abia după revolta din anul 378, ei se răspândesc în trei din provinciile sud dunărene. F. Lott a arătat că Teodoric cel Mare încăpea cu toți oamenii săi în incinta cetății Pavia. Or, aceasta nu putea cuprinde decât un număr foarte mic de oameni. Justinian colonizează un neam slav în jurul cetății Turris, dovadă că acesta - deși se spunea despre el că e foarte numeros, încăpea în perimetrul unui județ (departament) de astăzi.

Faptul că numărul acestor năvălitori este mic explică de ce nu au influențat populația autohtonă, de ce nu au lăsat urme în limbă. Citându-l pe istoricul rus C. Grot, P.P. Panaitescu arată că nu poate fi vorba de colonizări masive ale Germanilor «pentru că tribul gentilic al vechilor Germani nu se dizolvase». ⁶² Cetele militare, grupate în jurul unui șef, trăiau, după cum se arată în viața Sfântului Sava, deosebit de satele băștinașe, în tabere nefortifi-

cate.⁶³ Ceea ce se întâmplă în teritoriile aflate o vreme sub stăpânirea populațiilor germanice nu reprezintă o excepție. În Italia, așa cum afirma F. Lott, «de la Ostogoți n-a rămas nimic, nici în instituții, nici în limbă și foarte puțin în sângele Italianilor».⁶⁴ Se poate spune același lucru despre Spania și sudul Franței, iar această realitate se explică prin numărul mic al năvălitorilor, dar și prin diferențele dintre ei și băștinași pe planul civilizației.

Iordanes, vorbind de Gothia și Gepidia, nu face altceva decât să-și glorifice strămoșii, iar subiectivismul său este explicabil, el nefăcându-se vinovat de interpretările eronate pe marginea unor afirmații formulate în *Getica*.

Confuziile acceptate și exaltate de el aveau să cunoască o carieră europeană nevisată. Prin Iordanes istoria Traco-Geților este proiectată în universal. *Getica* devine un manual care se copiază și se difuzează în Europa medievală. În peninsulele extreme ale continentului îi găsim pe Goți sau Geți, dar și pe Daci. La Adam de Bremen Danezii sunt Dani-Daci, Goții și Geții se amestecă cu Dacii, formând poporul Hiperboreenilor. «Dacia, care se cheamă azi Danemarca» apare și în cronica nomadă a lui Guillaume de Jumièges, Zeuta, Dichineus și Zamolxis apărând ca regi filosofi prin excelență.⁶⁵

În Spania, confuzia Get-Got fusese împământenită de Isidor de Sevilla, pornind însă de la Orosius.⁶⁶ Când această tradiție începe să se stingă, este descoperit, în secolul al XIII-lea, Iordanes. Arhiepiscopul Rodrigo Jimenez de Rada scria pe la 1243 o *Historia Gothica*, folosind din abundență *Getica* lui Iordanes, pentru stabilirea unei istorii coerente a începuturilor, în care să fie împăcată tradiția biblică cu cea istorică. Traian, originar din Spania, fusese omis în mod sistematic de Isidor și urmașii săi. El se făcea vinovat, după cum arătase Fericitul Augustin, de dezlănțuirea celei de a treia prigoane împotriva creștinilor. Dante îl iertase pe marele împărat. Hispanicii n-au făcut-o. Nici Roma și civilizația romană nu-i fascina, preferând legenda goto-getă, care le măgulea mândria, pentru că de Geți se temuseră Perșii, Alexandru cel Mare și Cezar, iar Roma însăși cunoscuse stăpânirea gotă. De la Iordanes și sub pana lui Jimenez Rada regii daci devin Don Buruista, Don Dichineu, Don Zamolxen. Se exalta un trecut fabulos, eroic, pentru că nu Roma lipsită de vlagă putea să devină un îndemn în lupta cu Arabii, ci Geții și Goții.

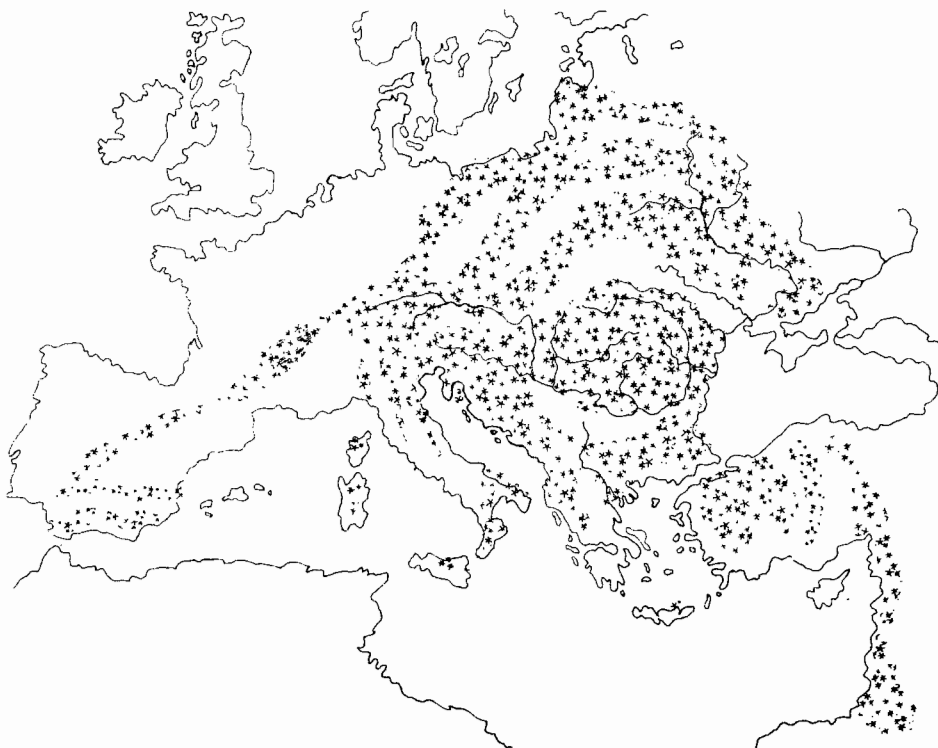
Regele Alfonso el Sabio scrie și el o *Crònica General* despre Geți-Goți, preamărindu-le faptele și virtuțile, fără să-l amintească pe Traian.⁶⁷ Despre împărat se vor scrie numai câteva rânduri inspirate de Dio Cassius într-o altă lucrare. Utopia getică, cum o numește Alexandru Busuioceanu, a prins rădăcini atât de puternice în mentalitatea spaniolă, încât atunci când s-a pus problema alcătuirii unei steme a regilor spanioli, umanistul Antonio de Nebrija a imaginat-o cu simbol care să-i amintească pe Geți: săgețile gete, Nodul gordian - mitul lui Alexandru (Imperiul) - retezat de «jugul triumfului getic».⁶⁸

Iar la baza acestei mitologii se află, amănunt pe care nu trebuie să-l uităm nici-o clipă, *Getica* scriitorului născut pe pământ getic.

NOTE

31. Gheorghe Șincai, *Opere, I, Hronica Românilor*, tom I, Ed. pentru literatură, 1967, p. 45.
32. *Ibidem*, p. 66.
33. Gr. G. Tocilescu, *Dacia înainte de Români*, București, 1880, pp. 153-154.
34. B.P. Hasdeu, *Istoria critică a Românilor*, Ed. Minerva, 1984, p. 143 ș.u.; 35. *Ibidem*, p.447.
36. Ammianus Marcellinus, *Istoria romană*, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 568.
37. B.P. Hasdeu, *op. cit.*, pp. 449-450.
38. A.D. Xenopol, *Istoria Românilor*, ed. IV-a, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1985, p. 219.
- Fontes*, vol.II, pp. 11, 49.
39. Ion Barnea, Octavian Iliescu, *Constantin cel Mare*, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 107.
40. Dimitrie Onciul, *Scrieri istorice*, Ed. Științifică, 1968, vol.I, pp.447-448; vol.II, pp. 301-302.
41. C. Diculescu, *Historisch-topographische Forschung zur Geschichte der Gepiden*, teză de doctorat, Berlin, 1916; *Die Gepiden, Forschungen zur Geschichte Daziens im frühen Mittelalter und zur Vorgeschichte des Romänische Volkes*, I Band, Leipzig, 1922; *Die Wandalen und die Goten in Ungarn und Rumänien*, Leipzig, 1923.
42. I. Andrieșescu, *De la preistorie la evul mediu*, Cultura Națională, București, 1924, p. 60 ș.u.
43. Ovid Densușianu în «Crai și suflet» I, 2, pp. 347-353; Ilie Anghel în «Arhiva», Iași, XXXI (1924), pp. 296-314; Kr. Sandfeld în «Linguistique balcanique», Paris, 1930, pp. 96-97; Vezi și Al. Philippide, *Originea Românilor*, Iași, vol. II, 1927, pp. 346-350.
44. N. Iorga, *Une nouvelle théorie sur l'origine des Roumains* în «Revue Historique du Sud-Est Européen», 2 (1925), p. 55-64. Idem, *Istoria Românilor și a civilizației lor*, București, p. 35; Idem, *La place des Roumains dans l'histoire universelle*, București, 1935-1936, (ediție nouă Editura Științifică și Enciclopedică, 1980, pp. 49-50).
45. «Revista istorică română», fascicolul IV, 1931, pp. 372-373.
46. Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor*, București, 1938 (prima ediție apare în 1935), vol. I, pp. 196-203; Idem, *Istoria Românilor*, Ed. Științifică, 1974, vol. I, pp 163-175.
47. *Ibidem*.
48. N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. II, *Oamenii pământului* (până la anul 1.000), București, 1936, p. 39.
49. *Ibidem*, p. 42. 50. *Ibidem*, p. 47. 51. *Ibidem*, p. 55. 52. *Ibidem*, pp. 58-59. 53. *Ibidem*, pp. 67-69.
54. *Fontes*, II, p. VI.
55. Iordanes, *Getica*, p. 17.
56. B.P. Hasdeu, *Români bănăteni din punct de vedere al conservatorismului dialectal și teritorial*, în «Analele Academiei Române - Memoriile Secției istorice», seria II, tom XVII (1895-1896), p. 51.
57. *Getica*, pp. 15, 17, 34. 58. *Ibidem*, p. 42. 59. *Ibidem*, p. 98.
60. B.P. Hasdeu, *op. cit.*, p. 52.
61. *Ibidem*, p. 53. *Fontes*, II, pp. 444-445; Procopius din Cezarea, *Răsboiul cu Goții*, trad. de N. Mihăescu, Ed. Academiei, 1963, p. 188.
62. P.P. Panăitescu, *Introducere în istoria culturii românești*, Ed. Științifică, 1979, p. 79.
63. *Ibidem*. 64. *Ibidem*.
65. Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis Han*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1980, pp. 83-84.
66. Alexandru Busuioceanu, *Zamolxis*, Ed. Meridiane, 1985, pp. 95-123.
67. *Ibidem*;
68. *Ibidem*, p. 213.

SPAȚIUL TRACIC

«Tracii sunt neamul cel mai numeros și mai răspândit din lume, după cel al Indienilor» (*Herodot*)

CUPRINSUL

I. Coja, <i>Mihai Eminescu și istoria limbii române (I)</i>	1
S. Mehedinți, <i>Geografie și geografi la începutul secolului al XX-lea (II)</i>	5
Tr. Dumitrescu, <i>Probleme de etnologie în Dacia și evoluția neamului trac (II)</i>	9
Manole Neagoe, <i>Iordanes și istoria Tracilor (III)</i>	15

NOI TRACII
Redacția: Via Larga, 11 - Milano

Direttore responsabile: Sabino d'Acunto
Direz. Foro Traiano 1/A Roma - Reg. Trib. Roma n. 17282 del 31.5.78
Rivista mensile - Spedizione in abbonamento postale gruppo terzo (70%)